

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

O stećcima

Nenad Azijus Tanović

Danas Bosnom jašu savremeni jahači Apokalipse: smrt, razaranje, etničko čišćenje i laž. Razara se sve što su hiljadama godina ljudski duh i mišiči naših pradjedova stvarali i stvorili. Dan za danom, mjesec za mjesecom, godinu za godinom iza njih ostaju razoreni gradovi, spaljena sela, mrtvi koji se pretvaraju u statističke izvještaje. Sa svakim novim brojem te besramne svjetske statistike beščašća, svakodnevno bestidno publikovane preko redija i televizije, gradi se trajni spomenik neljudskosti onih koji su se ljudima, pravovjernim i nacijom izgrađenom na smrti i sili htjeli zvati.

A istina je: Tu na tom uistinu geografski malom prostoru Bosne, gdje su se vijekovima sudarale egoistične namjere različitih kultura i civilizacija, grčko-helenističke i rimskoetrurske, gdje je bila granica Istočnog i Zapadnog rimskog carstva, gdje su u zagrljaju zauvijek ostali izmiješani islam i hrišćanstvo, tu je ostalo rasuto na desetine hiljada stećaka. To su nadgrobni spomenici onih koji se između jedanaestog i petnaestog vijeka nijednom carstvu ni uticaju nisu priklonili, već su ostali vjerni sebi i onome što su samo u sebi u Bosni mogli naći. Na toj prostornoj vododjelnici civilizacija, kultura i religija oni su našli svoj put u mirenju nepomirljivog, u preplitanju i prožimanju onoga što je težilo potiranju svega što nije istovjetno. Vrijeme je pokazalo da je na ovim prostorima ljudska misao uvijek bila slabija, ali pametnija od mača. Od mača se ginulo, ali se od misli i sa misli živjelo, jer mač nije mogao da razriješi suprotnosti. Tu na tim prostorima Bosne i Hercegovine, gdje je svaki vid egzistencije bio uslovljen koegzistencijom, ljudski duh, a ne mač, je ostavio trajne vizije i filozofiju života. Historija, istina, bilježi one koji su razarali, ali pamti i vrednuje samo one koji su gradili.

Danas imam 46 godina, jer sam rođen nepune tri godine nakon što je završen Drugi svjetski rat, iste godine kada je objavljeno da je pronađen tranzistor i ponovo nakon dvije hiljade godina stvorena država Izrael, a svega trinaest godina prije nego je prvi čovjek otišao u svemir. Bio sam savremenik onih koji su prije dvadesetpet godina zakoračili na Mjesec i čije sam prve korake po njemu pomno pratio na televizijskom ekranu. Mnogo sam učio i mnogo naučio. Radio sam u laboratorijama po svijetu u kojima se pokazalo i dokazalo da postoji antimaterija i da ono što je izgledalo nedjeljivo kao što su proton i neutron postaje djeljivo i to na beskrajno složen i komplikovan način. Dotakao sam kamen donešen sa Mjeseca, neki drugi svijet koji mi se činio tako stran i dalek. Vidio sam kako se Oktobarska revolucija koja je na početku vijeka bila velika nada pokazala krajem tog istog vijeka kao najveća zabluda.

Ali initimno, nikada nisam prestao da vjerujem, da su natpisi koje sam pročitao sa stećaka i ono što su pokrenuli u meni, prava istina o životu. Jedninae koje sam naučio, i kojima se svijet elektrona i mikročipova pokoravao, su me oduševljavale, računari beskrajno radovali, ali sam znao da ono što

je danas tehnička i tehnološka istina sutra će biti samo muzejski eksponat. A kada bih pročitao natpis sa stećka, koji je bez velikih i malih slova, bez podjele riječi u rečenice i bez rečeničnih znakova, tada bi do mene, u trenu kroz vijekove prenesen, dopro istinski ljudski krik, istovremeno i potresan i dirljiv, jer se tu u nekoliko redaka stisla cijela životna staza pokojnika, njegove sklonosti i njegova povijest i rodovsko stablo i gruntovnica i ljubav prema ženi i baštini i čuđenje pred smrću. I ljudski strah pred zaboravom i prkos malobrojnih, ali uistinu hrabrih pred Bogom. Ta nepogrešivost u izricanju, ta tačnost u formulaciji, to odsustvo ukrasa i suvišnosti, ta zgusnutost su bili govor slika u kamenu namijenjen vječnosti, ali pešat na duši za pokoljenja koja su dolazila. Pred očima mi promiču vitezi u oklopima, lovci u lovu, ratari u polju, boric na viteškim turnirima, propeti konji, igrači u kolu, dame u haljinama, cvijeće, vukovi, medvjedi, veprovi i psi. Među omiljenim ukrasima su križ, polumjesec, zvijezde i svastika. Prizori slave život, radost, fizičku snagu i veselje. Upitanost nad smrću i nestankom se sluti iz pojedinih zapisa, a ne izvire iz uklesanih slika.

Te kamene gromade su ponekad teške i po 30,000kg i nemaju isti oblik. Nekad je to sarkofag s krovom na dvije vode, nekad visoki stubac ili obična ravna ploča, ili tumba, (sanduk forme duguljaste kocke sa ravnim površinama), ili jednostavan nepravilan grubo isklesan monolit. Prosječna dužina im je oko 2 m, širina oko 1m. Ploče su visoke od 30 do 50 cm, a sarkofazi i tombe oko 1,5 m. Visina stubaca je preko dva, ali ne i preko tri metra. Danas u Bosni i Hercegovini postoji 1.300 grobalja sa stećcima (od toga u Hercegovini ih je oko 400), dok ih je još oko 150 u Dalmaciji.

Ukupan broj sačuvanih stećaka je oko 40.000. Gotovo sva groblja su na uzvisinama odakle se pruža divan pogled na okolinu, kraj iz kojeg su potekli oni koji su tu zemlju i srecem i dušom voljeli.

I sada, nakon ovog krvavog ratnog iskustva Bosne, više i iskrenije nego ikada prije, vjerujem da oni koji su znali tako vjerovati, klesati, voljeti, pisati i umirati ne treba da se plaše nijedne budućnosti, ni oni ni one generacije koje su ih naslijedile.

(1994)

From Oblici bosanskih duša (Sarajevo: Grafičar Promet, 2006) Published with the permission of the author – © 2006 Nenad Azijus Tanović

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.